



SECURITY & STRATEGY N° 137

Saoedi-Arabië en Iran: Historiek van een Koude Oorlog

Luk SANDERS

Doorheen de geschiedenis van het Koninkrijk Saoedi-Arabië en de Islamitische Republiek Iran zijn de relaties tussen beide landen op geen enkel ogenblik hartelijk geweest. Maar sinds de eenentwintigste eeuw lijken hun onderlinge spanningen alsmäär hoger op te lopen en tot op heden is er geen verbetering in het vooruitzicht.

Saoedi-Arabië herbergt de twee heiligste plaatsen van de islam – Mekka en Medina – waardoor het land zich niet alleen profileert als de wieg van de islam, maar ook als de internationale behoeder van de religie, ja zelfs als spiritueel leider van alle moslims ter wereld. Saoedi-Arabië wordt echter geleid door een soennitische dynastie, meer bepaald van wahabitische signatuur. De republiek Iran daarentegen propageerde aanvankelijk vooral zijn model van de islamitische republiek (aan alle moslims ter wereld), maar door de wijze waarop het conflict tussen Iran en Saoedi-Arabië zich heeft ontplooid, profileert het zich meer als de internationale behoeder en spiritueel leider van alle sjiïeten.

Tegelijk is religie slechts 'de buitenkant' van het verhaal. Als 'voortzetting van de politieke met andere middelen' is oorlog per definitie politiek geladen en ook zogenaamd religieuze oorlogen of twisten tussen landen draaien doorgaans meer om politiek dan om religie. Religie kan niettemin aanzetten tot een totaalengagement. Bovendien is het een belangrijke cultuurgenererende factor die medebepalend is voor de identiteit van een volk en bijgevolg biedt het mensen een gevoel van samenhang.

Hoe dan ook, wie het conflict tussen Iran en Saoedi-Arabië enkel kent vanuit de mediaberichtgeving riskeert het zuiver religieuze aspect daarin sterk te overschatten. Haast alle westerse auteurs die wat dieper ingaan op dit conflict wijzen daar op. Toch zal de tweespalt soennisme-sjiïisme een voortdurend terugkomend thema zijn in dit werk, maar dan eerder als een etnische strijd, aangezien soennieten en sjiïeten haast nooit met elkaar twisten over theologische thema's.

Wat ook speelt is dat Iran een voormalige supermacht is (nu nog hooguit een regionale grootmacht in een geglobaliseerde wereld) en heel wat

landen met een dergelijk verleden (zoals ook Egypte, Rusland, Irak, Turkije, Groot-Brittannië...) lijken moeilijk te kunnen genezen van de nostalgie naar hun roemrijke verleden. Het 'nieuwe Perzië' is ook geen Arabisch land, waardoor het automatisch al een buitenbeentje is in de regio. De spanningen tussen Iran en Saoedi-Arabië zijn in die zin ook te wijten aan de tweespalt Perzisch -Arabisch, die al ouder is dan de islam. Zo wijzen Saoedi's de Iraniërs er voortdurend op dat zij zich niet hebben te mengen in Arabische aangelegenheden.

Maar toch hangen de bondgenootschappen van de beide rivalen de facto in grote mate af van de religieuze machtsverhoudingen binnen moslimlanden, ook al is het niet noodzakelijk de religie van de meerderheid van de bevolking die bepalend is wat dat betreft en ook al draaien de diepste twistpunten dus niet rond religie.

De rivaliteit tussen Saoedi-Arabië en Iran wordt tegenwoordig een 'koude oorlog' genoemd, uiteraard naar analogie met de Koude Oorlog die na de Tweede Wereldoorlog ontstond tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie, elk met hun invloedssfeer. Ook Saoedi-Arabië en Iran strijden vandaag om invloed en dominantie buiten hun grenzen en cruciaal in deze analogie is dat beide landen een directe militaire confrontatie met elkaar niet zien zitten. De geografie van de twee uitgestrekte en dun bevolkte landen laat een makkelijke verdediging toe en het is ondenkbaar dat de bevolkingen zich zouden onderwerpen aan elkaars regime. Bijgevolg steunen zij hun ideologische bondgenoten in regionale oorlogen buiten hun eigen grenzen, zoals in Irak, Syrië, Bahrein, Jemen en Libanon. Alleen, daar waar de oorspronkelijke Koude Oorlog een wereldwijd fenomeen was, speelt deze Koude Oorlog zich grotendeels af binnen het Midden-Oosten (en in mindere mate ook binnen de ruimere moslimwereld). In wezen betreft het dus een machtsstrijd om invloed en dominantie binnen hoofdzakelijk het Midden-Oosten en naarmate de retoriek en de proxy wars toenemen brengen zij heel wat schade toe aan de regio.

Dat de regionale spanningen zo hoog zijn opgelopen in de afgelopen vijftien jaar heeft – alles goed en wel beschouwd – vooral te maken met de gevolgen van de Amerikaanse invasie in Irak in 2003. Kenmerkend voor laatstgenoemd land is dat het een sjiiitische meerderheid heeft, met decennialang een hoofdzakelijk soennitisch regime aan de macht, dat van Sadam Hoessein. Toen de Amerikanen dat regime omver hebben geworpen werd een bepaald machtssevenwicht verstoord, wat zowel Saoedi-Arabië als Iran tot grote zenuwachtigheid heeft gebracht. Saoedi-Arabië – bondgenoot van de Verenigde Staten – hoopte te redden wat er te redden viel om de soennieten aan de macht te houden, terwijl Iran –

132 aartsvijand van de Verenigde Staten – hoopte om aansluiting te vinden bij de sjiitische meerderheid.

Jaren later stemde ook de Arabische Lente de beide regionale grootmachten tot zenuwachtigheid omdat toen eens te meer machtsevenwichten onderuit werden gehaald in landen als Bahrein, Syrië en Jemen. Ook daar hoopte de ene zijn (niet altijd even legitieme) macht en invloed te kunnen behouden en de andere zijn macht en invloed te vergroten.

Wat kenmerkend is voor de huidige situatie is dat het geduld van de Saoedi's op is omwille van de invloed die ze hebben verloren in de afgelopen vijftien jaar. Daardoor treedt het land tegenwoordig meer eigengereid en grimmiger op dan vroeger het geval was, niet in het minst onder invloed van de jonge ambitieuze kroonprins Mohammed bin Salman.

In deze studie zal worden getracht om de historiek van deze Koude Oorlog te schetsen met als doel om de hedendaagse toestand beter te begrijpen. Daarvoor zal in een eerste tijd ingegaan worden op wat daarnet werd omschreven als de buitenkant van het conflict, namelijk het religieuze aspect, zijnde de tweespalt tussen soennieten en sjieten. In de daaropvolgende hoofdstukken zal blijken hoe van bij het ontstaan van het koninkrijk Saoedi-Arabië en de republiek Iran de beide landen elkaar hebben beconcurrerd als leidende natie van de ruimere Golfregio. Tot nog toe gebeurde dat nooit in een rechtstreekse militaire confrontatie tussen de beide naties, maar wel onder diverse vormen van steun die zij leverden wanneer zich gewapende conflicten voordeden in nabij gelegen landen. In die zin is een studie van de relaties tussen deze beide landen ook een studie van de hele Golfregio, deels ook van het hele Midden-Oosten en zelfs van grote delen van de hele moslimwereld.